

Den nya gymnasieskolan – sociologins framtid?

DEN NYA GYMNASIESKOLAN GY 2011, som sjösattes inför läsåret 2011/2012, innebar många omfattande förändringar jämfört med den gamla läroplanen från 1994. Ändringar infördes i ämnesplaner, nya typer av examen och program kom till samt en nyordning kring vilka program som ger behörighet till högre studier. Den nya gymnasieskolan innebar flera mycket positiva förändringar för sociologin. Min uppfattning är att alla sociologer kanske inte riktigt är medvetna om vilken betydelse denna förändring har inneburit för ämnet. Kanske heller inte vilka konsekvenser denna reform innebär på sikt för ämnet sociologi i samhället och inom akademien. Min uppfattning är att vi som kollektiv måste ta denna nya situation på största allvar och agera utifrån detta, vilket jag menar att vi ännu inte till fullo gjort.

Vid institutionen för Sociologi och Arbetsvetenskap i Göteborg har vi agerat mycket offensivt sedan vi fick klart för oss hur den nya reformen skulle kunna komma att gestalta sig. Vi har sedan dess också försökt driva på med åtgärder, lobbade för beslut och aktiviteter, vilket jag tänkte komma in på nedan. Men först lite om vilken plats sociologi har i dagens gymnasieskola.

Dagens gymnasieskola är indelad i nationella program. Sociologi finns med i tre sådana, Barn och fritidsprogrammet, Humanistiska programmet och det Samhällsvetenskapliga programmet. De två senare är studieförberedande program. Alla gymnasieprogram har (i stort sett) samma struktur; gymnasiegemensamma ämnen som läses på alla program; programgemensamma ämnen som bara läses på ett program; inriktningar som en elev väljer inom ett program; programfördjupning inom program som leder fram mot yrket; samt ett gymnasiearbete som sammanfattar utbildningen och ger en examen. En gymnasieutbildning omfattar 2 500 poäng varav 100 poäng är projektarbete och 300 individuella val. 750 poäng är de gymnasiegemensamma ämnena.

På gymnasiet är ämnen av Skolverket klassificerade som *vanliga ämnen* (t ex svenska eller företagsekonomi), *vissa ämnen* dit tex sociologi och mediaproduktion tillhör, samt *yrkesämnen* som t ex båtkunskap eller fordonsteknik.

Sociologi är noga definierat av Skolverket genom ett antal huvudsakliga lärandemål och sedan tematiserat i tre kursmoduler; *Etnicitet och kulturmöten*, *Sociologi* samt *Ungdomskulturer*. Varje sådan modul omfattar 100 poäng. Inom yrkesprogrammet Barn och fritid är sociologi en del av inriktningen Socialt arbete, de tre profilerna är också valbara som en fördjupning. I det Humanistiska programmet är de tre profilerna valbara som fördjupning, och i det Samhällsvetenskapliga programmet är soci-

ologi en del av inriktningen Beteendevetenskap och de tre profilerna är valbara som fördjuping. Detta betyder sammantaget att sociologi är väl representerat i gymnasieskolan rent generellt.

De program där sociologi förekommer är också de nationellt sett största programmen. Läsåret 2012/2103 lästes Barn och fritid av 9 300 elever på 221 skolenheter, inom det Humanistiska programmet läste 2 800 elever vid 101 skolenheter och inom det Samhällsvetenskapliga programmet läste 58 000 elever vid 521 skolenheter (källa: Skolverkets hemsida). Detta innebär att en betydande del av eleverna inom dagens gymnasieskola således har kommit i kontakt med ämnet sociologi.

Men vad har då dessa elever för lärare? Den nya gymnasiereformen stadgar att ämnen endast kan undervisas och betygssättas av behöriga lärare. Vidare att vanliga ämnen normalt sett skall innefattas i en ämneslärarutbildning på högskolan. När det gäller sociologi är så inte fallet. Det finns inte någon ämneslärarutbildning i sociologi vilket innebär att de lärare som idag undervisar i sociologi är obehöriga. De har vanligtvis fått sin examensrätt – om alls – via en särskild paragraf som Skolverket beskriver på detta sätt, nämligen att man kan bli behörig (i sociologi) om *”du på annat sätt visar likvärdiga kunskaper och kompetenser”. Då ska du kunna visa att du har de kunskaper och kompetenser som beskrivs i ämnesplanerna.* Detta innebär att en lärare i t ex svenska kan ansöka om att bli behörig i sociologi. Studerar man de annonser från skolenheter som söker lärare på gymnasiet, där sociologi ingår, kan man ana hur skolorna resonerar om en lärares ämneskombinationer och hur ”behörigheten” kan tänkas ske. För även om sociologi omfattar många poäng på gymnasiet så behöver skolenheter ofta skapa kombinationer av ämnen för att skapa utrymme för en läraransättning på heltid. Här finns kombinationer som t ex engelska/sociologi/psykologi, pedagogik/sociologi eller sociologi/psykologi/religion.

När den nya reformen skulle sjösättas så visste vi vid vår institution att sociologi var påtänkt som ett vanligt ämne. Vi jobbade således i den andan. Men i sista stund ändrade departementet Skolverkets underlag så att detta togs bort i det slutliga beslutet. Detta var ett stort bakslag. Vi har sedan dess på olika sätt försökt att lobba för att detta ändras tillbaka och att sociologi blir ett vanligt ämne som skall ingå i ämneslärarutbildningen. Om detta ändras tillbaka så skulle lärosäten få en möjlighet att ansöka/inrätta en ämneslärarutbildning i sociologi, med allt vad detta skulle innebära för det lärosätets sociologimiljö.

Detta är bakgrunden till det initiativ som undertecknad tagit för att få de ämnesansvariga/motsvarande vid lärosäten att intyga att man från sociologins sida står bakom en sådan ändring. Den nämnd vid Göteborgs Universitet som leder lärarutbildningen, LUN, stödjer helt vår skrivelse. LUN har tagit kontaktat med respektive lärosätets motsvarighet och försökt utröna hur man ställer sig till att driva detta. Med detta som underlag är planen att via vår rektor Pam Fredman uppvakta departementet om att genomföra önskad förändring.

Det visar sig dock att alla lärosäten inte är odelat positiva till detta och som det visar sig kanske inte heller alla sociologiinstitutioner. Jag finner detta märkligt. Men förklaringen kan kanske sökas i hur respektive lärosäte bedömer sociologimiljöns möj-

lighet att hantera detta. Det handlar om vad en ämneslärarutbildning kan komma att innebära av omfördelning av resurser på lärosätet, om huruvida den tilltänkta miljön bedöms uppfylla de krav på komplett miljö som kommer att krävas och huruvida har man har den ämnesdidaktiska kompetensen nu eller inom räckhåll.

Här kanske en förklaring finns till att röster höjts för att använda de två andra vägar som står tillbuds. Man kan via KPU (kompletterande pedagogisk utbildning) erhålla en behörighet i sociologi. De sökande till KPU skall ha en akademisk grundexamen med sociologi som huvudämne. Man läser sedan tre terminer med ett i huvudsak didaktiskt innehåll, VFU (verksamhetsförlagd utbildning, numera ett samlingsbegrepp för undervisning på professionsutbildningar där delar av undervisningen sker i verksamheten) samt inslag av utbildningsvetenskaplig kärna. I normalfallet är det företrädesvis då pedagoger som utbildar lärare i sociologi. Den tredje varianten är det som jag nämnde ovan, en motsvarighetsbedömning.

Min uppfattning är i denna sak helt klar, vi skall sträva mot att huvudspåret är en ämneslärarutbildning och vi skall inte blanda bort korten med KPU och motsvarighetsbedömning. Ämneslärare är den linje som på sikt säkrar vår plats i gymnasiekolan, som visar på vårt ämnes styrka och kapacitet och visar att vi står upp för vårt akademiska innehåll. Det skapar en långsiktig kvalitet i innehållet och en grund för framtida forskning. Det kan vara så att denna linje inte kan drivas på alla lärosäten, men detta hindrar inte att det skall finnas åtminstone några lärosäten i Sverige där det finns en ämneslärarutbildning i sociologi, och att alla sociologimiljöer står bakom detta.

Man får i sammanhanget inte glömma den arbetsmarknad som detta innebär för de som läser eller vill läsa sociologi. Det skall idag finnas behöriga lärare i sociologi, det skall finnas förstelärare på de skolor som har sociologi som garanterar ämnets kvalitet (dvs vid 843 skolenheter) och i varje skolregion/skolenhet skall det idealt sett finnas en lärare som är disputerad och som svarar för ämnets kontakt med akademien. Allt detta innebär ett omfattande och långsiktigt fortbildningsbehov för sociologilärarna som jag menar att vi vid akademien skall ansvara för och det ger en ny kraft för ämnets fördjupning och bredd.

Kanske måste vi som idag arbetar vid sociologiinstitutioner också på djupet begrunda det faktum att en mängd elever idag läser sociologi på gymnasiet. Vi kommer nog att få dessa som studenter, studenter som kan ha läst upp till 300 gymnasiepoäng sociologi och skrivit ett gymnasiearbete i sociologi. Studerar man innehållet i de idag två tillgängliga gymnasieböckerna i sociologi som finns på markanden, och läser man olika gymnasieskolors tentamensuppgifter och rapporter i sociologi, blir slutsatsen att här kommer potentiella studenter till oss som i princip redan läst det vi idag tillhandahåller på "gamla" A och B kurser. Onekligen en utmaning att fånga upp i vårt pedagogiska arbete. Vi står helt enkelt inför det klassiska skoldilemmat kring hur man skall hantera grupper av elever där kanske hälften redan kan kursinnehållet, eller lär sig detta på ett snabbare sätt eller på ett sätt som vi inom akademien kanske inte är vana att hantera.

Till sist, jag förstår att den förförståelse man har kring gymnasieskolan och lärarutbildningen varierar. Vid institutionen för Sociologi och Arbetsvetenskap vid Göte-

borgs universitet är lärarutbildningen synnerligen närvarande. Vi var starkt engagerade i den lärarutbildning startade 2001 LP01. Inom den nya utbildningen LP11 har vårt uppdrag utökats i flera avseenden och idag hanterar vi ca 2 300 lärarstudenter varje år, vi har kursansvar för 21 kurser och deltar i ett stort antal andra, vårt uppdrag omfattar nära 400 helårsstudieplatser och vi har flera olika ledningspositioner inom styrningen av lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet. Vi har också ett antal olika uppdragsutbildningar och har ett antal doktorander anställda inom ramen för forskarskolan för lärare. Så kanske vi därmed har en annan utgångspunkt för hur vi tänker. Men jag kan konstatera att vårt uppdrag och engagemang inom Lärarutbildningen har i betydande uppfattning stärkt vår plats inom akademien och bidragit till en stark och positiv utveckling inom institutionen.

Slutsats, sociologi finns som eget ämne inom dagens gymnasieskola och ett stort antal gymnasieelever läser idag sociologi. De lärare som undervisar i sociologi på gymnasiet är med få undantag obehöriga eftersom det inte finns någon ämneslärarutbildning i sociologi och ingen i dagläget ordnad form för sådan kompetensbedömning. Att sociologi finns som ämne på gymnasiet innebär en ny och potentiellt stor arbetsmarknad för sociologer. Enligt min uppfattning skall vi vara mycket stolta över detta men också begrunda vilka krav det därmed ställer på oss att agera för att upprätthålla kvalitet och att vi som ämnesansvariga aktivt bidra till detta. Vi bör aktivt och med stor kraft slå vakt om vårt ämnes plats i gymnasiet och verka för att den sociologi som där bedrivs skall ha högsta akademiska kvalitet.

Enligt min uppfattning skall vi därför; aktivt verka för att det inrättas en ämneslärarutbildning i sociologi; i den mån det öppnas för sociologi inom KPU skall vi som kollektiv verka för att antagning till denna har nationellt likartade behörighetskrav; vi måste aktivt verka för att de likvärdighetsbedömningar som redan nu görs ändras och inte likställer sociologi med allmän samhällsvetenskaplig kunskap. Slutligen, vi bör också ha en uppfattning om, och därmed verka för, vilka slags kombinationstjänster som kan vara rimliga på gymnasiet, särskilt med tanke på vilka fördjupningar som idag av Skolverket definieras som sociologi på gymnasiet.

Min uppfattning är att sociologin på gymnasiet skall bäras fram av de för uppgiften bästa av sociologer som landet kan frambringa, vi talar ju trots allt om daningen av framtidens medborgare.

Jan Carle, Göteborgs Universitet